

ROLUL CASELOR DE AJUTOR RECIPROC ALE PENSIONARILOR ÎN CADRUL DEZVOLTĂRII LOCALE

GABRIEL STĂNILĂ

Scopul acestui articol este de a prezenta și analiza rolul pe care Casele de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor (CARP) îl au în procesul de dezvoltare locală în România. Serviciile oferite de aceste entități, efectele activității lor asupra comunității sunt elemente care determină rolul major pe care îl au în dezvoltarea locală. Articolul prezintă o analiză calitativă realizată asupra a două entități, CARP Râmnicu Vâlcea și CARP Târgu Neamț, entități care au făcut parte din eșantionul proiectului „Prometeus – promovarea economiei sociale în România prin cercetare, educație și formare profesională la standarde europene”. Analiza a fost realizată prin metode calitative, pe baza interviurilor realizate cu reprezentanți ai celor două entități, astfel încât să poată surprinde, într-o manieră cuprinzătoare, complexitatea activităților desfășurate de acestea pentru membri și beneficiile oferite acestora. Caracteristicile acestor entități – caracterul nonprofit, scopul social al activității, participarea membrilor comunității la luarea deciziei, implicarea actorilor comunitari în conducere – permit acestora să mobilizeze resursele locale, să stimuleze dezvoltarea capitalului social și să contribuie la creșterea calității vieții la nivelul comunității în care își desfășoară activitatea. Analiza a fost realizată urmând două direcții principale: activitatea și respectarea principiilor economiei sociale. În ceea ce privește activitatea, un accent deosebit a fost pus pe numărul membrilor, tipul de împrumut și gama de servicii oferite acestora (gratuit sau cu preț subvenționat). Respectarea principiilor economiei sociale se transpune, în cazul CARP-urilor, atât prin prevederile statului fiecăreia dintre aceste organizații, cât și prin indicatorii EMES: obiectiv social, caracter participativ, distribuția profitului, decizii luate în mod democratic.

Cuvinte-cheie: economie socială, dezvoltare locală, Case de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor, incluziune financiară.

INTRODUCERE

Aderarea României la Uniunea Europeană a adus după sine și perspectiva atingerii unor standarde minimale în ceea ce privește îmbunătățirea condițiilor de viață ale persoanelor defavorizate. Prin programele lansate la nivelul UE s-a

---

Adresa de contact a autorului: Gabriel Stănilă, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Bd. Schitu Măgureanu nr. 9, sector 5, București, email: gabriel_stanila@ymail.com.

urmărit combaterea excluziunii sociale, îmbunătățirea accesului pe piața forței de muncă a persoanelor provenind din grupurile vulnerabile și creșterea calității vieții acestora. Experiența europeană a demonstrat că un concept nou pentru România anilor 2000, acela de economie socială, reprezintă o soluție viabilă pentru îmbunătățirea calității vieții grupurilor vulnerabile. Orientarea aleasă de legiuitorul român a fost aceea a planurilor și strategiilor de dezvoltare integrate în politicile publice, văzute ca măsuri de combatere a excluziunii sociale. Deoarece până acum soluțiile oferite de politicile publice în ceea ce privește excluziunea socială s-au dovedit ineficiente, economia socială devine o nouă modalitate de rezolvare a problemelor sociale. Economia socială, ca abordare, oferă ca alternativă realizarea incluziunii sociale a grupurilor vulnerabile prin integrarea în muncă și poate constitui o soluție pentru problemele economice ale societății.

Articolul își propune să analizeze rolul Caselor de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor în dezvoltarea locală. Prima parte prezintă conceptul de economie socială (definire, caracteristici), apoi entitățile cele mai importante ale economiei sociale (cooperativele, CAR-urile, CARP-urile și ONG-urile). Partea a doua a articolului reprezintă o analiză comparativă a două entități – CARP Târgu Neamț și CARP Râmnicu Vâlcea, ambele organizații fiind înființate aproximativ în aceeași perioadă (începutul deceniului V al secolului al XX-lea), având servicii adresate aceluiași tip de persoane (vârstnici). În ceea ce privește apartenența la rețele, avem o entitate afiliată la o federație națională (Federația OMENIA) și de o entitate care a ales să nu se afilieze la nicio rețea națională sau internațională.

Am ales această temă deoarece consider că este o abordare inovativă în procesul de incluziune socială și în cel de dezvoltare locală, pornind de la ipoteza că activitatea acestor entități răspunde nevoilor existente în comunitatea în care își desfășoară activitatea. Un alt aspect important este acela că nevoile grupului vulnerabil cărora un CARP le răspunde sunt speciale: avem nevoi de ordin financiar, de ordin social (recreare, petrecere a timpului liber) sau medical (afecțiunile specifice vârstei a treia). Organizațiile de ajutor reciproc există pe teritoriul românesc încă de la începutul secolului al XVIII-lea (Lăzile de păstrare frățești – în 1722 la Reșița, în 1890 – Saschiz), având rolul de a păstra sumele de bani ale breslelor și de a ajuta meșteșugarii care făceau parte din „frății” atunci când în viața acestora aveau loc diferite evenimente: căsătorie, botez, deces sau în caz de pericol (incendii, epidemii, inundații). Transformările legislative au condus la adoptarea termenului de „ajutor mutual” și a principiilor mutualiste, fapt care a marcat evoluția caselor de ajutor reciproc existente astăzi.

Facilitarea accesului membrilor la capital, serviciile oferite acestora, combaterea excluziunii financiare a persoanelor aflate într-o categorie de risc (vârstnicii) reprezintă obiectivele oricărei case de ajutor reciproc a pensionarilor din România. Legătura dintre CARP și dezvoltarea locală devine evidentă prin prisma activităților acestuia, coroborată cu schimbările pe care le determină în comunitate, la nivel local, prin sprijinul pe care îl acordă membrilor și prin nevoile pe care le satisface.

CONCEPTUL DE ECONOMIE SOCIALĂ

Economia socială reprezintă un concept aflat în plină ascensiune, aflat la intersecția dintre științele sociale și economie. Acest concept cuprinde toate activitățile economice desfășurate de întreprinderi, în primul rând cooperative, asociații și societăți de ajutor reciproc, ale căror etică transmite următoarele principii (Defourny și Develtere, 1999):

1. furnizarea de servicii membrilor săi sau comunității înaintea profitului;
2. autonomia managementului;
3. proces democratic de luare a deciziilor.

În acest moment există numeroase definiții ale economiei sociale, fiecare orientată către o componentă a acestui sector, în funcție de abordarea aleasă de cercetător. Astfel, există abordări orientate către organizarea entității, către tipul de activitate desfășurată sau către serviciile furnizate comunității. Pentru a putea face distincția între entitățile economice clasice (societăți comerciale, pe acțiuni, cu răspundere limitată, companii etc.) și entitățile de economie socială (întreprinderile sociale), Defourny (2006: 9) definește întreprinderile sociale făcând distincție între criteriile economice și indicatorii sociali. Pentru a reflecta dimensiunile economice și antreprenoriale ale inițiativelor, patru criterii sunt invocate: activitate producătoare de bunuri și/sau servicii, autonomie ridicată, nivel ridicat de risc, prezența salariaților – ele pot combina munca plătită cu voluntariatul în desfășurarea activităților (este cazul ONG-urilor).

Dimensiunea socială a întreprinderilor sociale este formată din cinci criterii (Defourny, 2006:10):

- a) obiectiv social – se axează pe satisfacerea nevoilor membrilor sau comunității.
- b) inițiativa realizării lor aparține exclusiv comunității sau unui grup de fondatori.
- c) decizii luate în mod democratic – principiul de bază al luării deciziilor este „un om, un vot”.
- d) caracter participativ – participarea membrilor și *stakeholderilor* la luarea deciziilor, precum și managementul participativ
- e) distribuția profitului este limitată – surplusul obținut nu se repartizează, sau se repartizează doar o parte a acestuia, pentru a se exclude orientarea către maximizarea profitului

O abordare complexă a economiei sociale este furnizată de CIRIEC care definește economia socială ca fiind: „un ansamblu de întreprinderi private, cu personalitate juridică, autonomie a deciziei și libertate de asociere, create pentru a satisface nevoile membrilor lor prin intermediul pieței prin producerea de bunuri sau furnizarea de servicii, asigurări sau finanțare/creditare, unde luarea deciziei și orice formă de distribuție a profitului sau surplusului între membrii nu sunt direct legate de capitalul investit sau acțiunile fiecărui membru, fiecare dintre membri având un singur vot” (Chaves Avila și Monzon Campos, 2007: 20).

Definiția CIRIEC pune accentul pe obiectivul întreprinderii sociale, în acord cu respectarea unor principii clare care orientează activitatea acestei entități:

libertate de asociere, autonomie a deciziei, principiul „un om–un vot”, distribuție limitată a profitului. Scopul principal al acestor entități este reprezentat de satisfacerea nevoilor membrilor lor, prin activitatea desfășurată în sectoarele economiei: producție de bunuri, furnizarea de servicii sau sectorul financiar. Privite din această perspectivă, entitățile din sectorul economiei sociale s-au dezvoltat ca organizații adaptate perfect tipului de activitate pe care îl desfășoară: cooperativele pentru sectorul producție (bunuri, servicii), asociații și fundații (servicii sociale, în anumite cazuri servicii medicale), case de ajutor reciproc ale salariaților sau pensionarilor (sectorul financiar, alături de furnizarea de servicii membrilor).

Rezultatul unei activități economice, în cazul unei întreprinderi sociale, nu poartă denumirea de *profit*, ci de *surplus*. Această denumire provine de la faptul că acționariatul, în cazul unei societăți comerciale, de exemplu, poate decide repartizarea profitului, însă în cazul întreprinderii sociale *surplusul* este un mijloc prin care organizația își îndeplinește *scopul social (misiunea organizației)*: „*Orice surplus financiar pe care îl obține o organizație este redirecționat pentru îndeplinirea în continuare a misiunii organizației și în ajutorul comunității căreia îi servește și nu pentru câștigul personal al conducerii organizației*” (Giza-Poleszczuk și Hausner, 2008: 21).

Principiile, etica, scopul și obiectivul reprezintă indicatori ai definirii entităților de economie socială. În viziunea OECD, economia socială include *activități economice desfășurate de către cooperative și întreprinderi similare, societăți mutuale și asociații al căror filon etic este reprezentat de următoarele principii* (OECD, 2003): scopul de a-și servi proprii membri sau comunitățile din care fac parte, mai degrabă decât generarea de profit; un management independent; un proces decizional democratic; întâietatea oamenilor și a muncii asupra capitalului în distribuirea veniturilor.

Conform OECD, primul principiu pune accentul pe faptul că activitățile desfășurate în cadrul economiei sociale furnizează un serviciu membrilor acestor tipuri de organizații sau a unei comunități mai mari și nu are ca principal scop realizarea de venituri financiare generate în urma investiției de capital. Posibila generare a unui surplus poate reprezenta, astfel, un rezultat al furnizării de servicii sau o modalitate de îmbunătățire a acestora, dar în nici un caz principala motivație din spatele desfășurării activităților. În acord cu acest principiu, surplusul obținut în urma activității unei entități de economie socială este folosit pentru satisfacerea nevoilor comunității. De aceea, în momentul în care o entitate de economie socială, fie ea cooperativă, asociație, fundație desfășoară o activitate economică, finalitatea acestei activități este de natură socială.

Independența managementului organizațiilor de acest tip reprezintă principalul mod de a deosebi economia socială de entitățile publice producătoare de bunuri și servicii. Activitățile economice desfășurate de către ultimele nu prezintă nici un beneficiu din partea independenței unui management la scară largă, care reprezintă un impuls esențial în cadrul inițiativelor voluntare. Nevoia unui proces decizional democratic derivă din principiul central al cooperativelor – un membru–un vot. Deși acesta poate fi exprimat printr-o mare varietate de practici eficiente, regula o

acțiune – un vot este în mod clar exclusă și există cel puțin o limită strictă referitoare la numărul de voturi per membru în interiorul consiliului de conducere care deține ultimul cuvânt în cadrul procesului decizional.

În final, cel de-al patrulea principiu – întâietatea oamenilor și a muncii asupra capitalului în distribuirea veniturilor – derivă direct din celelalte principii enunțate mai sus (și, de aceea, poate fi privit ca având o importanță mai redusă). Acesta acoperă o mare varietate de practici în cadrul organizațiilor economiei sociale, după cum urmează: remunerația limitată a capitalului, distribuirea surplusului între forța de muncă sau membri/utilizatori sub forma bonusurilor, crearea unor fonduri de rezervă pentru dezvoltarea afacerii și utilizarea imediată a surplusului în scopuri sociale.

Pentru a se diferenția față de o entitate economică „clasică”, entitățile de economie socială nu au drept scop principal obținerea de profit la sfârșitul unei perioade financiare (1 an calendaristic). Dacă, totuși, acest profit apare ca rezultat al unui exercițiu financiar, acesta nu este distribuit în totalitatea sa către membri, ci este folosit pentru dezvoltare și satisfacerea nevoilor comunității. Managementul, cu acordul membrilor, poate decide achiziționarea de bunuri sau servicii în raport cu nevoile organizației din acel moment. Acele bunuri achiziționate rămân proprietatea organizației, ele neputând fi înstrăinate decât cu acordul membrilor/asociațiilor. Această formă de conducere și administrare a entităților de economie socială se bazează pe un principiu decizional democratic, unde fiecare acționar sau membru deține, în cadrul adunării generale a organizației, un singur vot, indiferent de numărul sau valoarea acțiunilor deținute.

Economia socială a trecut, în ultimii ani, de la stadiul de concept la cel de noțiune aplicată în ceea ce privește activitatea entităților din sectorul neguvernamental din România. Un lucru foarte puțin cunoscut astăzi este faptul că entități care aparțin sectorului economiei sociale există în România de la începutul secolului al XVIII-lea (1722, Lăzile de păstrare frățești – „*Brutherlade*”, înființate de membrii breslelor din Reșița), iar activitatea acestor entități continuă până astăzi. Principiile economiei sociale se regăsesc astăzi în activitatea multor organizații neguvernamentale din România: cooperativele, asociațiile și fundațiile, casele de ajutor reciproc, unele dintre acestea având orientare doar către latura socială (asociațiile și fundațiile), altele având orientare către satisfacerea unor nevoi financiare (casele de ajutor reciproc). Un loc aparte este ocupat de cooperative, deoarece aceste entități alături scopului social (satisfacerea nevoilor membrilor) scopul economic (obținerea de profit).

În literatură de specialitate, casele de ajutor reciproc poartă și denumirea de *mutualități* (din franceză – „*mutuel*” – *ajutor reciproc*), iar organizațiile de ajutor reciproc – *societăți mutuale*. „*O societate mutuală este o asociație autonomă de persoane (fizice sau juridice) unite voluntar cu scopul principal de a satisface nevoile lor comune în asigurare (de viață și non-viață), întrajutorare, sănătate și sectorul finanțe-bănci, care desfășoară activități ce fac obiectul unei concurențe*” (Barea și Monzon, 2006: 37). Conform autorilor, mutualitățile au următoarele caracteristici: absența acțiunilor, libertatea de asociere, lipsa orientării directe către profit, solidaritate, democrație, independență.

Aceste caracteristici sunt comune tuturor Caselor de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor din România, fiind prevăzute ca articole în cadrul statutelor proprii (statutul organizației se află la baza organizării și funcționării acestui tip de entitate).

CONCEPTUL DE DEZVOLTARE LOCALĂ

Dezvoltarea locală poate fi definită ca „un proces de creștere și schimbare structurată, care oferă bunăstare locuitorilor unei localități sau regiuni, fiind un rezultat al transferului resurselor de la activitățile tradiționale către cele moderne, prin angajare economică introducerea și transmiterea inovației” (Vazquez-Barquero, 2003: 24). Pornind de la această definiție, se conturează două paliere ale acestui proces, unul local (sat, comună, oraș) și altul regional. Inovația poate fi analizată fie prin prisma tehnologiei, fie prin cea a mecanismului care a produs această schimbare structurată. Procesul de dezvoltare locală ia naștere atunci când o comunitate alocă resurse umane și materiale în scopul de a satisface nevoile membrilor ei, fie că aceste nevoi sunt de natură economică, socială sau cuprind componente specializate – infrastructură, educație etc.

Până în anii '90 conceptul de dezvoltare locală era asociat cu cel de dezvoltare economică, deoarece dezvoltarea economică presupunea crearea de noi locuri de muncă. Mecanismul economic era motorul acestui concept, deoarece creștea numărul angajaților, creșteau sumele colectate din impozite iar statul putea folosi aceste sume pentru creșterea calității vieții, promovând justiție și echitate socială, dar și participare și responsabilitate.

Dezvoltarea locală (Pike și alții, 2006: 16) este un proces democratic, deoarece are la bază participarea actorilor locali și dialogul social, are un teritoriu pe care își propune să îl dezvolte, iar resursele implicate în cadrul acestui proces sunt cele locale. Conceptul de dezvoltare locală combină diferite caracteristici și proprietăți care au o finalitate unică. În cadrul acestui concept acumularea de capital constituie factorul cheie, deoarece surplusul inițiază măsurile de investiții în infrastructură, investițiile în sănătate și educație. Infrastructura dezvoltată este un argument de multe ori decisiv pentru atragerea investitorilor în zonă.

Un alt element care se dovedește de multe ori un factor cheie în succesul sau eșecul unei program de dezvoltare este participarea membrilor comunității la implementarea măsurilor, și parteneriatul între structurile locale (autorități publice, mediul economic și de afaceri). Parteneriatul local explică relația între eșecul unui proiect și existența unei infrastructuri foarte bine dezvoltată a zonei. Interesele actorilor locali implicați sunt de cele mai multe ori divergente, iar divergențele sunt factorii care conduc la eșec (Petrescu și Constantin, 2010).

Vasquez Barquero (2003) apreciază structurarea activităților de dezvoltare locală pe trei niveluri, și anume crearea de infrastructură, crearea de capacități la nivel local și creșterea capacității instituționale. Fiecare dintre aceste trei niveluri are un rol important în cadrul structurării activităților de dezvoltare locală. Crearea de

infrastructură presupune crearea și dezvoltarea de rețele edilitare, de comunicații sau de transport, spații industriale și infrastructură pentru dezvoltarea capitalului uman-instituții de învățământ, culturale și medicale. Crearea de capacități la nivel local cuprinde aspectele legate de crearea și implementarea strategiilor de dezvoltare la nivel local, care sunt elaborate prin participarea actorilor locali (schimbare în, prin și pentru comunitate) (Sandu, 2008).

Avantajele strategiilor de dezvoltare locală sau regională sunt numeroase într-o lume a globalizării, comparativ cu programele de dezvoltare tradiționale. Pike et all. (2006) împarte aceste avantaje în două categorii: o categorie economică și una socială. În opinia sa, avantajele sociale țin de dezvoltarea capitalului uman și de un grad ridicat de transparență al instituțiilor. Ca o urmare firească a dezvoltării capitalului uman, comunități care aveau un nivel foarte mic de control asupra activităților economice de pe teritoriul lor, sau care nu se implicau foarte mult în această activitate își dezvoltă mecanisme care fac posibilă autonomia și adoptă o atitudine proactivă în ceea ce privește dezvoltarea sustenabilă și viitorul economic, social și politic. Din punct de vedere economic, avantajele acestei abordări sunt următoarele (Pike și alții, 2006: 19):

– activitățile economice localizate la nivel local sunt dependente de condițiile economice ale zonei, fapt care generează o economie bazată pe sustenabilitate, creștere economică și locuri de muncă pentru membrii comunității;

– strategiile locale de dezvoltare economică, o dată cu implicarea actorilor locali și punerea bazelor activității economice în acea zonă, contribuie la o creștere a calității locurilor de muncă.

Această abordare atinge cele două axe ale economiei sociale, și anume axa economică și axa socială, orientând dezvoltarea locală nu numai pe latura sa economică, ci și pe cea socială. Se pune accentul aici pe localizarea și dezvoltarea activităților economice în mediul ei natural – la nivel local, fapt care provoacă o transformare a relațiilor economice, care acum depind de resursele locale, cât și a nivelului de trai, deoarece nivelul de trai crește ca urmare a implicării forței de muncă locale în activități economice.

Canzanelli (2001: 24) sugerează că dezvoltarea nu se produce într-un spațiu golit de orice context sau atașament geografic, fenomenul numit „dezvoltare” fiind unul profund geografic. În termeni abstracti, abordarea aceasta afirmă că *socialul este în mod necesar spațial*. Datorită acestui fapt, pentru ca dezvoltarea să aibă loc este necesar să fie inițiată în coordonate spațio-temporale și sociale concrete.

Dezvoltarea locală are la bază, așadar, nevoile comunității în care se realizează intervenția, iar reușita intervenției se bazează atât pe inițiativa comunității, cât și pe implicarea acesteia în acest proces. Toate aceste idei și mijloace de acțiune pot fi sintetizate în expresia „dezvoltare în, cu și pentru comunitate”, păstrând astfel toate opțiunile deschise, în sensul că, pornind de la nevoile unei comunități și cu implicarea membrilor acesteia șansele de reușită ale unor măsuri de dezvoltare cresc considerabil, fie că discutăm despre crearea sau dezvoltarea infrastructurii existente, despre crearea de locuri de muncă sau creșterea accesului la infrastructura de servicii.

Identificarea nevoilor trebuie să pună la baza acestui demers realitățile existente în teren (nivel local, județean sau regional) și al grupurilor defavorizate existente la nivelul fiecărei comunități: șomeri, persoane excluse social, minorități naționale, persoane de vârstă a treia. În cadrul acestei etape, un rol important este deținut de către structurile asociative existente în fiecare comunitate, care pot influența pozitiv sau negativ întregul proces.

ROLUL CARP ÎN CADRUL ECONOMIEI SOCIALE ȘI AL DEZVOLTĂRII LOCALE

Identificarea unei structuri de economie socială are la bază un set de indicatori sau de condiții pe care o organizație trebuie să le îndeplinească pentru a fi considerată o întreprindere socială sau o organizație de economie socială. Îndeplinirea sau atingerea acestor indicatori constituie, mai degrabă, un instrument de control decât un criteriu de selecție ale entităților, orientând demersul de cercetare de la latura ideală („tipul ideal” al lui Weber) către latura practică a activității unei organizații.

Indicatorii sunt grupați în trei dimensiuni (Defourny și Nyssens, 2012):

a) indicatori ai dezvoltării economice și antreprenoriale ale întreprinderilor sociale (activitate continuă, risc economic semnificativ, număr mic de angajați);

b) dimensiunile sociale ale întreprinderilor sociale (orientare explicită către beneficiul comunității, inițiativă pornită din comunitate, distribuție limitată a profitului);

c) guvernarea/conducerea participativă a întreprinderilor sociale (grad ridicat de autonomie, luarea deciziei nu se bazează pe ponderea capitalului deținut, natura participativă a activității).

Activitatea unui CARP este orientată către două direcții principale, cea financiară și cea de servicii. Latura financiară are la bază un mecanism de acumulare de capital (din cotizațiile membrilor și din dobânzile percepute la împrumuturile acordate membrilor) și unul de distribuire a fondurilor (împrumuturile sau/și ajutoarele acordate membrilor). În paralel cu activitatea financiară se desfășoară activitatea de furnizare a serviciilor către membri, unele dintre servicii fiind furnizate gratuit, pentru altele fiind percepută o taxă (preț).

Printre structurile care se bucură de recunoaștere/notorietate atât în mediul rural, cât și în cel urban se află și CARP-urile, ca un efect al activității desfășurate și al serviciilor oferite către membri. De multe ori decizia de a se înscrie într-un CARP este luată de vârstnici prin prisma experiențelor de viață sau a recomandărilor primite de la prieteni/rude/cunoștințe sau se bazează pe interacțiuni anterioare între vârstnic și organizație.

Cercetările realizate din 2007 până în prezent au arătat că există o situație paradoxală: pe de o parte, conceptul de economie socială nu este cunoscut în România, pe de altă parte, entitățile din acest sector se bucură de notorietate: scăzută (obști), medie (cooperativele) sau ridicată/peste medie (CAR, CARP, ONG). O explicație este

reprezentată de faptul că entitățile componente ale acestui sector s-au format și dezvoltat înainte de enunțarea conceptului în sine, iar în mentalul colectiv s-a întipărit forma de organizare a acestor entități în perioada comunistă. Trecutul comunist poate reprezenta o explicație și asupra numărului mic de asociații agricole înființate după 1990.

Tabelul nr. 1

Cunoașterea entităților de economie socială

	Da	Nu	Nu știu
CAR	38%	25%	26%
CARP	54%	25%	20%
Cooperativă de credit	35%	36%	39%
Cooperativă agricolă	12%	53%	34%
Cooperativă meșteșugărească	13%	49%	37%
Cooperativă de consum	13%	50%	37%
Atelier protejat	6%	52%	41%
ONG	19%	46%	34%
Obște	7%	52%	40%

Sursa: *Economia socială în România*, București, 2010, p. 81.

Răspunsurile la întrebările privind cunoașterea existenței entităților de economie socială au evidențiat faptul că doar în cazul Caselor de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor (CARP) s-au înregistrat procente care depășesc un grad de cunoaștere de 50% în rândul respondenților. Acest procent este explicabil prin prisma faptului că în perioada comunistă fiecare persoană majoră și cu un loc de muncă era membră a unui CAR sau CARP. S-a întipărit astfel în mentalul colectiv apartenența la CARP, iar avantajele oferite de calitatea de membru erau considerate mari datorită activităților de microcreditare și a serviciilor sociale oferite de acest tip de organizație. În același timp, 38% dintre respondenți au declarat că știu de existența în localitatea de domiciliu sau în județ a Caselor de Ajutor Reciproc ale salariaților (CAR). Aceste două procente, cu toate că sunt cele mai mari înregistrate între categoriile de entități supuse cercetării sunt totuși surprinzător de mici, prin virtutea faptului că *aceste tipuri de organizații își desfășoară activitatea în fiecare dintre cele 12 județe incluse în cercetare* (cercetarea a fost realizată în cadrul proiectului „Proactiv – de la marginal la incluziv”, cofinanțat din FSE prin POS DRU).

Cunoașterea entităților de economie socială pe medii de rezidență accentuează o situație prezentă în realitatea românească: existența diferențelor foarte mari între populația din mediul urban și cea din rural în ceea ce privește cunoașterea și accesul la informație. Astfel, numărul respondenților din mediul rural care declară că știu de existența entităților de economie socială este mai redus față de numărul respondenților din urban. Această diferență își are originea, în principal, în concentrarea formelor asociaționiste specifice economiei sociale (mai puțin cooperativele agricole și obștile) în mediul urban, precum și în structura ocupațională diferită a populației (*Tabelul nr. 2*).

Tabelul nr. 2

Diferențiere urban – rural în ceea ce privește procentul celor care declară că știu de existența la nivel de localitate/județ a instituțiilor de ES

	CAR	CARP	C.Cred	C.Agr	C.Mes	C.Cons	Atel.P	ONG	Obște
Urban	54%	71%	44%	17%	21%	18%	9%	29%	9%
Rural	26%	41%	27%	8%	8%	8%	3%	12%	5%

Sursa: *Economia socială în România*, București, 2010, p. 81.

Cunoașterea obștilor/composesoratorilor este prezentă doar în comunitățile în care există această formă de asociere, de aceea și procentul scăzut obținut. De exemplu, în județul Vrancea sau în Vâlcea, procentul celor care au auzit despre obște e mai mare decât în județul Giurgiu, unde lipsește. La nivelul eșantionului, tocmai răspândirea acestei forme de asociere în anumite zone geografice și nu pe tot cuprinsul țării conduce către acest rezultat. Conform unei cercetări realizate în 2010, în cadrul proiectului „Durabil – dezvoltare durabilă în mediul rural” structura ocupațională în mediul rural este dominată de agricultură, ceea ce explică și absența formelor asociative, altele decât cooperative agricole și obști/composesorate, din acest mediu (Stănilă și alții, 2010).

STUDII DE CAZ

Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor Râmnicu Vâlcea

Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor Râmnicu Vâlcea a fost înființată în anul 1954, la inițiativa unui grup de 77 de persoane – membri fondatori. Activitatea acestei case de ajutor reciproc a demarat la 1.01.1955, de atunci numărul membrilor cotizanți fiind în continuă creștere. La începutul anului 2012, CARP Râmnicu Vâlcea număra peste 30 000 de membri cotizanți, majoritatea acestora fiind pensionari. Spre deosebire de alte case de ajutor reciproc ale pensionarilor, prin statut, CARP Râmnicu Vâlcea acceptă ca și membri numai pensionarii și soți/soții ale acestora – dacă aceste persoane sunt încadrate în muncă. Ceilalți membri de familie – copii, nepoți – nu pot deveni membri ai casei. Activitatea CARP Râmnicu Vâlcea se desfășoară în opt puncte de lucru, dintre care șapte sunt filiale, iar un punct de lucru se află în municipiul Râmnicu Vâlcea, în sediul deținut de organizație.

Serviciile asigurate membrilor acoperă o gamă variată de nevoi: servicii medicale (stomatologie, radiologie), servicii de reparații (atelier de croitorie și cizmărie), servicii funerare. Serviciile de frizerie și coafor sunt cele mai accesate de către membri, și datorită tarifelor reduse (5 lei/tuns). Există însă și servicii pentru care cererea este în scădere: reparații de încălțăminte.

Facilitățile oferite membrilor sunt completate de o gamă diversificată de ajutoare: de tratament, pentru achiziționare de aparate auditive, ajutoare pentru lemne. Există, de asemenea, ajutorul de deces, acordat familiei membrului decedat, și, în situația aceasta, CARP Râmnicu Vâlcea oferă și servicii funerare familiei.

Conform statutului, CARP Râmnicu Vâlcea este o organizație „cu caracter civic, persoană juridică de drept privat cu caracter nepatrimonial, neguvernamental, apolitică, cu scop de caritate, de într-ajutorare mutuală și asistență socială” (art. 1, Statutul CARP Râmnicu Vâlcea, adoptat în Adunarea generală din 29.03.2008). Latura socială a CARP-ului este dezvoltată în articolul 3, care enumeră serviciile oferite membrilor, având drept scop „sprijinirea materială a membrilor”.

Activitatea unui CARP are la bază latura financiară, și anume creditarea. Practic, principalul „produs” este reprezentat de împrumut, ca și în cazul unei entități orientate către profit (bancă comercială sau instituție financiară nebancaară-IFN). Ca și în cazul unei entități financiare clasice, „produsul” principal este creditarea membrilor, deci creditul propriu-zis. Acest produs are ca și costuri dobânda, deci produsul final este format din două părți distincte: capitalul împrumutat și dobânda percepută. Diferența constă în primul rând în ceea ce privește segmentul de populație căruia i se adresează un CARP – vârstnicii, persoane aflate în grupurile care suferă excluderea financiară. Condițiile de creditare diferă de cele ale unor entități orientate către profit (fie ele și organizații/bănci de nișă), în sensul că doar membri pot beneficia de împrumuturi, respectând anumite reglementări legate de vârstă, venituri și vechimea de membru al CARP-ului, toate acestea raportate la fondul acumulat prin contribuția lunară a fiecărui membru în parte.

În momentul în care discutăm despre serviciile oferite membrilor apar și categorii de servicii care presupun vânzarea, însă nu comerțul ca act principal reprezintă un scop în sine, ci comercializarea unui produs la un preț subvenționat pentru membri este un mijloc de a atinge scopul principal (într-ajutorarea membrilor). Activitatea comercială există astfel în cadrul unui CARP, dar aceasta reprezintă un mijloc de într-ajutorare a membrilor și nu obținerea de profit (orientarea către profit din activități economice este o caracteristică a societăților comerciale).

Casa de ajutor reciproc a pensionarilor Târgu Neamț

În 1952 se înființează, conform legislației de atunci, Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor Târgu Neamț, având 22 de membri fondatori. Membrii fondatori erau, la momentul înființării CARP-ului, pensionari, astfel încât din momentul înființării și până în prezent acest CAR a funcționat ca o entitate axată în special pe servicii adresate persoanelor aflate la vârsta a treia.

Decretul 204 din 1952 a stabilit pașii care trebuiau parcurși de la depunerea cererii de înființare a CARP-ului de către membrii fondatori și până la înregistrarea propriu-zisă a entității de către autoritățile statului român din acea vreme.

Un alt moment decisiv în funcționarea și dezvoltarea CARP Târgu Neamț este promulgarea Legii 13 pe 1972 (Legea Caselor de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor), care stipula că aceste entități devin independente față de Ministerul Muncii, având permisiunea de a desfășura o serie de activități cu și pentru membrii, de a obține profit și de a furniza servicii acestora la un preț mai mic decât prețul pieței.

Transformările legislative de după 1990 au produs efecte și asupra CARP-ului, entitatea fiind obligată, conform Legilor 540/2002 și 502/2004, să se înscrie în

Registrul Băncii Naționale ca entitate care desfășoară activități financiare. Aceste acte normative au avut un dublu efect: pe de o parte, activitatea de înregistrare a tuturor entităților care desfășoară activități financiare, iar pe de altă parte, a oferit posibilitatea transformării acestor entități în instituții financiare nebankare (IFN-uri). Similitudinile dintre activitatea CAR-urilor și CARP-urilor și cea a IFN-urilor se opresc la denumire (IFN-urile și-au păstrat denumirea de „cooperative” sau „case de ajutor reciproc”), activitățile acestora din urmă fiind orientate exclusiv către profit în dauna furnizării de servicii membrilor.

Gama de servicii oferite membrilor nu este atât de diversificată în raport cu alte CARP-uri, deoarece CARP Târgu Neamț nu deține cabinet medicale proprii și nu oferă servicii funerare (de exemplu), însă oferă subvenționarea serviciilor mortuare (pe baza unui contract încheiat cu o firmă de pompe funebre), a analizelor medicale (pe baza unei convenții încheiate cu spitalul din oraș și cu clinicile din zonă), sau în momentul achiziționării ochelarilor de vedere.

Analiză comparativă CARP Târgu Neamț și CARP Râmnicu Vâlcea

Casele de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor reprezintă astăzi una dintre puținele opțiuni pentru vârstnici în momentul în care ne referim la accesul la finanțare. Conform legislației în vigoare, CARP-urile se pot uni în cadrul Federațiilor sau Uniunilor, aceste forme de organizare având atât un rol reprezentativ la nivel național, cât și un rol de orientare a activității caselor membre. Opțiunea de a se afilia aparține fiecărui CARP în parte, iar afilierea nu înseamnă subordonare, ci acces la informație și la experiența de lucru a celorlalți membri.

Am ales, pentru studiile de caz, Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor Râmnicu Vâlcea și CARP Târgu Neamț, din următoarele considerente:

- a) afilierea – CARP Râmnicu Vâlcea nu este afiliat la nicio federație sau uniune, CARP Târgu Neamț este membru al Federației Naționale OMENIA;
- b) membri – CARP Râmnicu Vâlcea are peste 30 000 de membri, CARP Târgu Neamț – aproximativ 9 000;
- c) vechime – ambele CARP-uri au fost înființate în deceniul V al secolului al XX-lea;
- d) serviciile oferite membrilor.

Toate aceste considerente au fost integrate în următorii indicatori: activitate, angajați, management și luare a deciziilor. În paralel, am urmărit în cadrul analizei și respectarea principiilor economiei sociale enunțate atât de CIRIEC, cât și de EMES, considerând cele două instituții în măsură să fixeze standarde ale activității.

INDICATORI

I. Activitate continuă și risc economic

În ceea ce privește Casele de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor, este dificil de realizat o clasificare în funcție doar de o gamă de „produse” comercializate. Dacă în

această gamă introducem și partea de servicii furnizate membrilor (gratuite sau contra cost, la un preț redus), atunci situația devine clară în contextul în care discutăm despre activitatea unui CARP și de beneficiarii finali ai acestei activități. Ca și în cazul unei entități financiare clasice, „produsul” principal este creditarea membrilor, deci creditul propriu zis. Acest produs are ca și costuri dobânda, deci produsul final este format din două părți distincte – capitalul împrumutat și dobânda percepută.

În momentul în care discutăm despre serviciile oferite membrilor apar și categorii de servicii care presupun vânzarea, însă nu comerțul ca act principal, ci comercializarea unui produs la un preț subvenționat pentru membri. Activitatea comercială există astfel în cadrul unui CARP, dar aceasta reprezintă un mijloc de întrajutorare a membrilor și nu obținerea de profit (orientarea către profit din activități economice este o caracteristică a societăților comerciale).

O parte dintre serviciile oferite membrilor sunt comune tuturor CARP-urilor din România: reparații încălțăminte, servicii funerare, servicii medicale (CARP-urile cu peste 5 000 de membri), coafor–frizerie. În cazul unor servicii, furnizarea se desfășoară contra cost, însă costul acoperă doar o parte din materia primă folosită (pentru frizerie–coafor: vopsea de păr, perii, foarfeci, pudră de talc; pentru reparații încălțăminte: adeziv, piele, calapoade, unelte speciale) sau din plata utilităților (energie electrică, apă menajeră, încălzire etc.).

Am putea spune că rezultatul activității economice este nesatisfăcător, sau reprezintă o sursă de deficit. În opinia reprezentanților CARP Râmnicu Vâlcea oferirea acestor servicii către membrii reprezintă satisfacerea unor nevoi și nu o sursă de câștig.

„Nu avem profit din asta, mergem chiar la unele pe pierdere, chiar la ecografie, pentru că doctorul este angajatul nostru și nu putem să lăsăm fără ecografie, și nu vrem să ne plece doctorul și atunci noi asigurăm, asigurăm și noi, din alte părți, ce să facem?” (reprezentant CARP Râmnicu Vâlcea).

Cazul CARP Neamț este unul puțin diferit, în sensul că aici Casa de Ajutor Reciproc suportă o parte din prețul analizelor, plafonul actual fiind de 50 lei, iar ceea ce depășește această sumă este suportat de fiecare membru în parte. În această situație există o planificare bazată pe media lunară a pacienților, și pe un plafon de costuri care poate fi suportat lunar de către Casă. Atunci când acest plafon este depășit, tot ceea ce excede acestei sume este raportat la cheltuielile lunii următoare, pentru a se repartiza cât mai uniform cheltuielile.

„Până la 50 de RON plătim noi. Iar la situațiile unde se trece de 50 de RON, plătesc oamenii. Și, de regulă, sunt cei care vor să se mențină cu situație de om bolnav (gradul 1, gradul 2) și le trebuie mai multe analize făcute. Se depășește un pic suma de 50 de RON. Dar sunt 1–2% care depășesc suma asta. Știu care este situația lunară; plătim noi pentru 25 de persoane. Și dacă sunt mai mult de 25 de persoane trecem pe luna cealaltă. Asta este evidența. Am ajuns la 257 de persoane. Plătim 1 000 de RON pe lună, pentru 25 de persoane” (reprezentant CARP Neamț).

Serviciile de coafură/frizerie reprezintă o situație interesantă, în sensul că încasările mai mari provin de la coafor, în timp ce frizeria nu își acoperă cheltuielile. O posibilă explicație provine din faptul că speranța de viață este mai mare în cazul femeilor, dar și că, observând structura pe vârste și sexe a populației din România, pe grupa de vârstă peste 65 de ani, procentul femeilor este mai mare.

„Avem coafură aci lângă noi, coafura care merge foarte bine. Aici avem, avem ceva avantaje aproape, la coafură, pentru că este vizitată, uitați, de câteva centre lunar. Nici nu poate face față coafeza la treburile acestea. De multe ori vin să se facă mai frumoase. Femeile ... se constată că au mai mare grijă de ele decât bărbații” (reprezentant CARP Râmnicu Vâlcea).

„La frizerie e mai problematic puțin, că sunt unii bărbați care au pensii din acelea de 350 și aproape că nu plătesc nimic, și ei lucrează cam degeaba, dar la coafură nu vin din alea care au 350 de lei pensie” (reprezentant CARP Râmnicu Vâlcea).

Situația este diferită în cazul CARP Târgu Neamț, în sensul că serviciile acestea de coafură și frizerie au o periodicitate în funcție de anotimp. Primăvara și vara sunt perioadele în care activitatea este intensă iar încasările acoperă sau chiar depășesc cheltuielile, în timp ce sfârșitul toamnei și iarna sunt perioade în care activitatea este subdimensionată.

„Avem frizeria, care merge în pierdere. Facem servicii pentru membrii Casei. Nu avem niciun câștig. Ar trebui să avem niște beneficii, niște rezultate, care implică altceva. Noi lucrăm numai în pierdere. Lucrăm cu un preț mic, ca să putem să deservim membrii casei. Abia reușim să acoperim salariul celui pe care îl plătim. Și asta este interesul. Noi nu avem interesul să câștigăm niște bani. .... Sunt situații, cum a fost perioada asta cu iarna, când n-au mai fost doamnele descoperite și n-au mai venit să-și facă părul. Și am stagnat puțin” (reprezentant CARP Târgu Neamț).

Un alt serviciu furnizat membrilor este cel de reparații încălțăminte. Înainte de 1989, acest serviciu era foarte căutat, având în vedere situația economică existentă în acel moment, dar și penuria de produse de acest tip cu care societatea românească se confrunța. În acest moment, acest serviciu și-a pierdut din importanță, și, bineînțeles, din clienți, pe de o parte datorită invaziei de produse turcești sau chinezești, iar pe de altă parte, pentru că există produse de bună calitate la prețuri accesibile.

„Cizmăria vine chiar din 1999, și ce-aș fi dorit acum să vă explic, de cizmărie, uitați, nu merge, avem un cizmar bătrâior și (oamenii – n.n.) nu-și mai repară încălțăminte, dacă o găsesc mai ieftină aproape, pe la magazinele astea cu produse turcești sau chinezești. Costă mai mult să o repare decât să o înlocuiască. Fac o mică paranteză, uitați că sunt încălțat

cu cei mai buni pantofi pe care îi port de când sunt pensionar, i-am luat din piață cu 30 lei și din aprilie îi port încontinuu, nici nu s-au tocit” (reprezentant CARP Râmnicu Vâlcea).

„După 1989 nu am avut cereri pentru a se păstra cizmăria, și atunci nu am mai oferit acest serviciu. Acum, pentru unii e mai ușor să cumpere o pereche de pantofi decât să o repare...” (reprezentant CARP Târgu Neamț).

În gama de servicii oferite membrilor, prin specific, se află și serviciile funerare. Alături de ajutorul de înmormântare oferit familiei membrilor, CARP-ul oferă și posibilitatea de a beneficia de cele necesare pentru înmormântare. În funcție de numărul membrilor, un CARP poate oferi de la ajutorul de înmormântare (sumă de bani) până la servicii funerare complete cu preț redus. CARP Râmnicu Vâlcea oferă familiei membrului decedat atât ajutorul de înmormântare, cât și servicii funerare la un preț redus, prin acordul existent cu firme de profil din țară.

„Noi le furnizăm transporturi funerare, procurarea de coșciuge – avem atelierul nostru acolo de procurare și avem două mașini mortuare. Procurăm, deci, coșciuge de la Mediaș și de la Vălenii de Munte, la niște prețuri mai convenabile pentru pensionari și niște coșciuge destul de bine echipate, cu tot ce trebuie încât când vine, își ia absolut totul, cu cruce, cu tot ce trebuie, cu aranjament” (reprezentant CARP Râmnicu Vâlcea).

CARP Târgu Neamț nu deține un sediu de dimensiuni generoase, astfel încât să poată pune la dispoziție un spațiu pentru serviciile funerare oferite membrilor. Din acest considerent, conducerea Casei a optat pentru un contract cu o firmă specializată în oferirea de servicii de pompe funebre, CARP-ul suportând (subvenționând) o parte din costurile acestor servicii.

„Avem un magazin cu care colaborăm, pentru pompe funebre. Absolut tot ce este nevoie pentru un decedat. Dăm la un preț mai redus ceea ce își cumpără omul. Ne spune dacă are un decedat în familie și îl îndreptăm să se ducă la magazinul respectiv. Și ia de acolo sicriu, căldări, prosoape la un preț redus, negociat cu ei și le dau mai ieftin decât alții, pentru oamenii care sunt la noi. Dacă un sicriu e 13 milioane și noi îl dăm cu 8 milioane și jumătate, e ceva. Avem și o mașină pe care o dăm pentru transport” (reprezentant CARP Târgu Neamț).

Socializarea reprezintă un aspect important al vieții vârstnicilor, mai ales prin prisma nevoii de a discuta cu persoane de aceeași vârstă, sau cu persoane aflate în situații similare. Casele membre ale Federației OMENIA dețin spații cu destinație de cluburi – locuri de socializare. În cazul CARP-urilor neafiliate, în funcție de numărul membrilor, acestea pot alege să pună la dispoziția membrilor astfel de spații. Un alt mod de a facilita socializarea membrilor îl reprezintă excursiile organizate de fiecare CARP, din fonduri proprii sau contra cost (cu prețuri subvenționate).

„Au cerut femeile, cică, «ce dom'ne, da' ce, clubu-i numai pentru bărbați?» și a început să devină o luptă, o rivalitate între ... și le-am creat. Am ridicat problema și s-a hotărât atunci, cu acordul Adunării generale de fapt, și bărbați și femei care au fost acolo, să funcționeze marțea și joia pentru femei. Și a rămas întotdeauna joia pentru femei, deci la club să se realizeze activități ale femeilor” (reprezentant CARP Râmnicu Vâlcea).

Excursiile, în cazul CARP Râmnicu Vâlcea, erau gratuite până în anii 2005–2006, prin sponsorizarea primită de la o firmă de transport persoane din Râmnicu Vâlcea. Odată cu începutul crizei economice, aceste excursii au fost organizate contra cost, cu o atenție sporită acordată tuturor detaliilor.

„Până în '95 sau 2006 chiar, de exemplu, firma Antares, când era domnul Lambru aici înaintea mea ca președinte, dom'ne făcea acest om de la Antares, trimitea o mașină și făcea, se făceau excursiile gratis aproape, gratis. Dar nu știu de ce aveau și parcă mai mulți bani, acum nu mai merge pe gratis” (reprezentant CARP Râmnicu Vâlcea).

În funcție de numărul solicitărilor primite de la membri, un CARP poate decide dacă organizează o singură excursie pe an, sau mai multe.

„Excursii am făcut în fiecare an. Chiar și două excursii pe an am făcut, cu reducere de până la 50%. Noi plătim jumătate și omul jumătate. De exemplu, în martie anul trecut au fost peste 100 de persoane” (reprezentant CARP Târgu Neamț).

Riscul economic este asumat de către organizație, ca utilizator al fondurilor membrilor. Acest risc este ținut sub control atât în ceea ce privește creditarea (rău platnicii sau decesul împrumutatului înainte de rambursa împrumutul) prin statut (numărul și tipul giranților, dimensionarea împrumuturilor în funcție de fondul social acumulat de membru) sau legislația în vigoare (posibilitatea instituirii popririi pe pensia membrului împrumutat pentru întârziere mai mare de 3 luni), cât și în ceea ce privește activitățile economice (planificarea lunară a cheltuielilor, fondul de rezervă). Deși riscul este, în aparență, unul mare, în esență acest factor este ținut sub control prin măsurile enumerate mai sus, astfel încât situațiile neprevăzute să nu afecteze activitatea zilnică a casei de ajutor reciproc.

II. Număr de angajați

Activitatea unui CARP necesită o structură de personal diferită de cea unei organizații orientate către profit. Pe de o parte discutăm despre o structură de personal orientată către latura financiară (casieri, contabili, șefi de filiale), pe de altă parte de o structură orientată către partea de servicii furnizate membrilor (șofer, cizmar, frizer, asistent medical și medic). Consiliul director reprezintă

structura care verifică și orientează activitatea celor două paliere care își desfășoară activitatea în cadrul organizației.

Numărul de angajați variază de la un CARP la altul, în funcție de mai mulți factori: numărul de membri, gama de servicii furnizate, număr de sucursale sau filiale. În cazul CARP Râmnicu Vâlcea, întreaga structură de personal numără 30 de persoane, raportate la un număr de peste 30 000 de membri. CARP Târgu Neamț are un număr de opt angajați, care deservește peste 9 000 de membri. Observând structura de personal din cele două organizații, putem aprecia că raportul este de 1 angajat la cel puțin 1 000 de membri, astfel încât să fie asigurată eficiența maximă în ceea ce privește activitatea zilnică.

„Deci cu toții nu depășim 30 de oameni, deci cu membrii consiliului director și cu salariații nu depășim 30 de oameni la treizeci și ceva de mii de membri. 30 de oameni în cele șapte filiale. Cu totul, cu totul, cu totul; cu totul la filiale numai ei sunt șefii de filiale acolo, nu au angajați. Deci acolo, deci toate treburile, de contabilitate, să facă aici mănunchiul ăsta trei contabili, câți sunt” (reprezentant CARP Râmnicu Vâlcea).

„Avem șase salariați, plus doi; un președinte și doi consilieri. Salariații sunt repartizați pe compartimente: contabilitate și secretariat. La contabilitate este contabilul-șef și economistul. La secretariat lucrează două secretare și un informatician. Știm că mai este un compartiment, dacă îi poți spune așa: casieria. Acolo lucrează o singură persoană” (reprezentant CARP Târgu Neamț).

III. Management și luare a deciziilor

Conform legislației în vigoare, fiecare Casă de Ajutor Reciproc este obligată să îndeplinească anumite criterii, cum ar fi: prezența organelor de conducere alese de membri, a comisiei de cenzori și a adunării generale a membrilor ca for superior care ia decizia asupra conducerii organizației și a strategiei pentru perioada următoare.

„Ca și entități de conducere alese avem ... deci e consiliul director, după aceea când ne întâlnim în ședință, consiliul consultativ, ședințele comune care o să avem săptămâna viitoare, de sfârșit de an, că facem semestrială asta, alta e trimestrială, cu consiliul director. Apoi comisia de cenzori, și cea mai important, Adunarea generală” (reprezentant CARP Râmnicu Vâlcea).

„Avem un președinte și doi consilieri. Organ de conducere este Consiliul Director. Sunt trei membri și doi supleanți. Sunt trei consilieri, dintre care unul este președinte. Ca organ de verificare este Comisia de cenzori. Organul suprem, care dispune componența conducerii, este Adunarea generală” (reprezentant CARP Târgu Neamț).

În cazul entităților care au un număr de membri de ordinul miilor, participarea la ședințele Adunării generale se face pe bază de reprezentativitate, 1 reprezentant

la fiecare 100 sau 300 de membri. În cazul CARP Râmnicu Vâlcea, norma de reprezentare este de 1 la 300, având astfel peste 100 de reprezentanți la fiecare Adunare generală. Norma de reprezentare în cadrul Adunării generale a CARP Târgu Neamț este de 1 la 100, determinată de numărul de membri ai casei.

Reprezentanții sunt aleși de membrii localităților pe care le deserveșc, prin vot secret, iar mandatul lor este valabil pentru o singură Adunare generală. Fiecare casă de ajutor reciproc a pensionarilor respectă aceste prevederi, prin statut, iar delegația oferită reprezentantului are atașate procesul verbal cu decizia și lista cu semnăturile membrilor care au votat. Pentru ca alegerea să fie considerată validă trebuie să fie prezenți la vot 50% + 1 dintre membrii CARP din acea localitate sau filială.

„Algoritmul este de 1 la 300, deoarece avem peste 30 000 de membri. Dacă ar fi fost 1 la 100 nu am fi avut unde să ne întâlnim cu toții. Trebuie spus că, înainte, se convoacă membrii casei din fiecare localitate, și votează. Aci trebuie să spun că la delegație se atașează procesul verbal și lista cu semnăturile celor care au votat. Dacă nu sunt jumătate plus 1 din membrii casei prezenți, se trimit alte convocări. Totul este democratic, legal și organizat așa cum spune legea” (reprezentant CARP Râmnicu Vâlcea).

„Deci li se dă un mandat. Păi poate el e împotriva mea și vă ia pe dumneavoastră. Eu îl domesticesc de acasă? Dacă e reprezentantul a 100 de oameni, ăia ar trebui să-i zică: Noi te trimitem pe tine să votezi așa. Alea 100 de voturi ale noastre le faci în felul următor. Și fiecare votează tot ceea ce se propune, pozitiv sau negativ” (reprezentant CARP Târgu Neamț).

CONCLUZII

Unul dintre grupurile vulnerabile aflate în fiecare comunitate este reprezentat de persoanele de vârstă a treia, ajunse la momentul retragerii din viața activă. Nevoile acestor persoane sunt deosebite prin natura lor, la fel și modalitățile de intervenție. Planul de măsuri urmează, în cazul persoanelor vârstnice, o intervenție bazată pe prevenirea excluziunii – mai ales cea de natură financiară, și pe îmbunătățirea accesului la serviciile sociomedicale.

Structurile asociative pentru vârsta a treia joacă un rol important în acest demers, având în vedere experiența dobândită până acum și activitatea desfășurată cu și pentru acest grup vulnerabil. Excluderea financiară reprezintă procesul prin care oamenii întâmpină dificultăți în accesarea și/sau utilizarea acelor servicii și produse financiare ale pieței dominante [*mainstream*] care corespund nevoilor lor și le permit să ducă o viață socială normală în societatea din care fac parte.

Pornind de la această nevoie a accesului la instrumentele financiare și după retragerea din viața activă a apărut noțiunea de întrajutorare, concretizată prin casele de ajutor reciproc ale pensionarilor (CARP). Aceste entități au preluat

sarcina facilitării accesului la instrumentele financiare adresate vârstnicilor, oferind, în paralel, servicii sociale membrilor.

La sfârșitul anului 2011, conform datelor Institutului Național de Statistică (INS), în România numărul pensionarilor era de 4 665 761 de persoane. Adăugând acestui număr problemele cu care se confruntă persoanele ajunse la vârsta pensionării (sănătate, scăderea veniturilor, accesul la finanțare) rezultă necesitatea creării unei strategii, a unui plan de măsuri în ceea ce privește pe de o parte identificarea nevoilor vârstnicilor, pe de altă parte – satisfacerea acestor nevoi.

Rolul Caselor de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor devine, în situația dată, acela de a facilita accesul vârstnicilor la instrumentele financiare, în paralel cu oferirea de servicii adresate direct acestei categorii de beneficiari. Riscul excluderii financiare este foarte mare în cazul acestui grup vulnerabil, ca și cauze determinante putând fi enumerate: lipsa accesului la finanțările de pe piața liberă (bănci comerciale), riscurile asociate vârstei (starea de sănătate), veniturile (nivel al veniturilor redus, care nu poate permite accesarea unui împrumut clasic).

Legătura dintre activitatea CARP și dezvoltarea locală poate fi privită atât prin prisma măsurilor propuse de organizații, cât și prin cea a satisfacerii unor nevoi identificate în comunitate. Mai precis, organizațiile mutuale pot determina, prin intermediul forurilor reprezentative naționale, adoptarea unor măsuri în beneficiul vârstnicilor, îmbunătățind atât situația financiară a acestora (ex: transport gratuit, scutirea de la plata unor impozite și taxe locale) cât și expunerea totală a bugetului local (diminuarea sumelor cheltuite pentru asigurarea anumitor servicii pentru vârstnici).

Facilitarea accesului la instrumente financiare (împrumuturi) are drept scop îmbunătățirea accesului la bunuri și/sau servicii cu obiectivul final de a crește nivelul de trai al vârstnicilor și, implicit, satisfacția cu viața al acestora.

BIBLIOGRAFIE

1. Barea, J., Monzon Campon, J.-L., (eds.), *Manual for Drawing Up the Satellite Accounts of Companies in the Social Economy: Co-operatives and Mutual Societies*, Liege, CIRIEC, 2006.
2. Borzaga, C., Tortia, E. C., Social enterprises and local economic development, in Clarence, E. Noya, A., (eds.), *The Changing Boundaries of Social Enterprises*, Paris, OECD Publishing, 2009.
3. Borzaga, C., Defourny, J., (eds.), *The Emergence of Social Enterprise*, London, Routledge, 2001.
4. Borzaga, C., Spear, R., (eds.), *Trends and challenges for co-operatives and social enterprises in developed and transition countries*, Trento, Edizioni 31, 2004.
5. Canzanelli, G., *Overview and Learned Lessons on Local Economic Development*, Human, Development and Decent Work, Geneva: ILO/University Working Paper, www.ilo.org/public/english/universitas/publi.htm.
6. Chavez Avila, R., Monzon Campos, J.L., *The Social Economy in European Union*, CIRIEC, Working Paper, 2007.
7. Defourny, J., Nyssens, M., *Social enterprise in Europe: At the crossroads of market*, în „Policy and Society”, 2010, disponibil online la doi:10.1016/j.polsoc.2010.07.002.
8. Defourny, J., *Social enterprise in an enlarged Europe*, EMES, 2006.
9. Defourny, J., Nyssens, M., (eds.), *Social enterprise in Europe: Recent trends and developments*, în „Working Papers Series”, no. 08/01, Liege, EMES European Research, 2001.

10. Defourny, J., Develtere, P., Origines et contours de l'économie sociale au Nord et au Sud, în Defourny, J., Develtere, P., Fonteneau, B., (eds.), *L'économie sociale au Nord et au Sud*, Paris, De Boeck, 1999, p. 25–56.

11. Defourny, J., Pestoff, V., (eds.), *Images and concepts of the third sector in Europe*, în „Working Papers Series”, no. 08/02, Liege, EMES European Research Network, 2008.

12. Giza-Poleszczuk, A., Hausner, J., *The social Economy in Poland: Achievements, barriers to growth, and potential in light of research results*, Varşovia, Foundation for Social and Economic Initiatives, 2008.

13. Petrescu, C., Constantin, A., *Parteneriat și dezvoltare locală*, Sociologie Românească, vol. 8, nr. 2, 2010, pp. 91–107.

14. Pike, A., Rodriguez-Pose, A., Tomaney, J., *Local and Regional Development*, London and New York, Routledge, 2006.

15. Stănilă, G., Mihalache, F., Gheondea, A., *Analiza structurii ocupaționale neagricole – regiunile Sud Muntenia și Sud Vest Oltenia*, București, Editura Expert, 2010.

16. Vazquez Barquero, A., *Endogenous Development: Networking, Innovation, Institutions and Cities*, London and New York: Routledge, 2003.

The role of this paper is to present and examine the role that mutual aid's associations of pensioners play in local development process in Romania. The type of services provided by the mutual aid's associations of pensioners, the effects thereof on the community, determine the major role such entities play within the local development process. This paper presents a qualitative analysis of two entities, Mutual aid's association of pensioners from Ramnicu Valcea and Mutual aid's association of pensioners from Targu Neamt. Both entities were included in the sample of research conducted in Romania by the team of the project “Prometheus – Promoting social economy in Romania through research, education and training at European standards”. The purpose of this analysis is to show how the activities of such entities can solve the problems of it's members, and to demonstrate that this kind of entities follows the principles of social economy. The analysis was performed by following two directions: work and the principles of social economy. Regarding work, great emphasis was placed on the number of members, loan type and range of services offered to them (free or subsidized price). In accord to the principles of social economy, both entities, through the statute of each of these organizations and through respecting the EMES indicators: social objective, participatory, distribution of profits, decisions made democratically. The mutual aid's associations of pensioners are, in most of the cases, the engine of the local development, through the activities which they develop. The characteristics of these entities – the non-profit character, the social purpose of the activity, the participation of the members in the government, the multistakeholders governance – allow these organizations to mobilize local resources, to stimulate the creation of social capital at the level of the community, to ensure the welfare of the members of the community. In the same time, mutual aid's associations of pensioners facilitates financial inclusion by members that provide access to loans elderly, persons whose income and age prevents them from accessing a loan from a commercial bank.

Keywords: social economy, local development, mutual aid associations of pensioners, social inclusion.

Primit: 25.04.2013
Redactor: Ioan Mărginean

Acceptat: 30.05.2013